

Talousvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2019—2022

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2019—2022 (VNS 1/2018 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 18.5.2018.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- finanssineuvos Jukka Railavo, valtiovarainministeriö
- talousjohtaja Mika Niemelä, työ- ja elinkeinoministeriö
- johtokunnan neuvonantaja Lauri Kajanoja, Suomen Pankki
- pääjohtaja Pekka Soini, Business Finland
- toimitusjohtaja Pauli Heikkilä, Finnvera Oyj
- ekonomisti Simo Pinomaa, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- toimitusjohtaja Vesa Vihriälä, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- erikoistutkija, ennustepäällikkö Ilkka Kiema, Palkansaajien tutkimuslaitos
- pääekonomisti Ilkka Kaukoranta, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy
- Keskuskauppakamari

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Lähtökohdat

Talousvaliokunta arvioi julkisen talouden suunnitelmasta 2019—2022 annettua selontekoa toimialansa mukaisesti ja erityisesti työ- ja elinkeinoministeriön pääluokan kannalta. Selonteko on vuosittainen, makrotalouden ja julkisen talouden ennusteeseen perustuva suunnitelma, joka sisältää samalla Suomen vakausohjelman ja vastaa EU:n vaatimukseen keskipitkän aikavälin budjet-tisuunnitelmasta. Vuosi on monissa tapauksissa varsin lyhyt aika arvioida tehtyjen politiikkalin-

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp

jausten toteutumista ja vaikutuksia taikka julkisen talouden kehitystä. Monet talousvaliokunnan tarkastelemista teemoista, näkökulmista ja yleisistä linjauksista ovat sellaisia, joiden kehittymistä on syytä arvioida pidemmällä aikavälillä ja myös talousvaliokunnan edellisvuosien julkisen talouden suunnitelmista annettujen lausuntojen valossa.

Talouden näkymät ja talouspolitiikan linja yleisesti

Selonteon ja valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden yleiset näkemykset talouden näkymistä ovat peruslinjoiltaan siinä mielessä yhtenäisiä, että talouden arvioidaan kasvavan ripeästi ja kasvun arvioidaan olevan laaja-alaista. Tämä merkitsee samalla yritysten luottamusta talouteen ja työllisyyden nopeaa kasvua. Samalla Suomi näyttää pysyvän vakausohjelmassa asetetuissa keskipitkän aikavälin tavoitteissa. Tästä näkökulmasta monivuotisten julkisen talouden alijäämää, velkaa ja menoja koskevien tavoitteiden pitämistä ennallaan voidaan pitää perusteltuna.

Talousvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa esitetyissä arvioissa on tarkasteltu esitetyn suunnitelman mukaisten toimien suhdetta talouden suhdanteisiin. Suomen finanssipolitiikan on arvioitu olleen heikon tai negatiivisen kasvun vuosina 2012—2015 mittarista riippuen kiristävää tai melko neutraalia. Suunnitelman mukaisten politiikkatoimien on niin ikään arvioitu olevan omiaan vahvistamaan suhdannevaihteluita. Talousvaliokunta kiinnittää huomiota esitettyjen politiikkalinjausten mahdollisiin myötäsyklisiin vaikutuksiin.

Kestävyysvaje ja työllisyys

Talousvaliokunta kiinnittää erityistä huomiota suunnitelman johtopäätökseen siitä, että ennustettu, aiempiin arvioihin nähden selvästi nopeampikaan kasvu ei riitä poistamaan julkisen talouden kestävyysvajetta toistaiseksi päätettyjen politiikkatoimien perusteella. Tämä merkitsee tarvetta jatkaa kasvun edellytyksiin ja julkisen talouden vahvistamiseen tähtääviä toimia.

Talousvaliokunta yhtyy selonteossa esitettyyn arvioon talouden haasteena olevista rakenteellisista tekijöistä. Näitä ovat erityisesti väestön vanheneminen ja työmarkkinoiden haasteet, jotka osittain liittyvät myös toisiinsa. Samalla kun väestön vanheneminen kasvattaa kustannuksia, se myös vähentää työvoiman ja työllisten määrää. Samaan aikaan erityisesti työmarkkinoiden kohtaantongelmat vaikeuttavat tilannetta. Myönteistä on, että työllisyysaste näyttää nousevan 72 prosenttiin vuoteen 2019 mennessä, ja hallituksen tavoitteet tältä osin saavutettaneen. Huolimatta työllisyyden kasvusta muiden Pohjoismaiden työllisyysaste on kuitenkin Suomea korkeampi. Edellä sanottu korostaa hallituksen työllisyyttä koskevien toimenpiteiden ml. työllisyyspaketin merkitystä ja laajemminkin tarvetta jatkaa kannustinloukkujen purkamista. Avainasemassa on työvoiman saatavuuteen ja liikkuvuuteen vaikuttaminen. Työllisyysasteen nousu on keskeinen keino pienentää kestävyysvajetta; nykyisillä rakenteilla riskinä on kuitenkin palkkakustannusten ja inflaation nousu, joka tapahtuisi työttömyysasteen alittaessa rakenteellisen tasonsa ja taittaisi kilpailukyvyyn parantumisen.

Erityisesti väestön ikääntyessä myös sosiaali- ja terveysten kehitelyllä on ratkaiseva merkitys kestävyysvajeen kannalta. Ikärakenteesta johtuva hoito- ja hoivamenojen kasvu jatkuu nopeana pitkälle 2030-luvulle, ellei menojen kasvua saada hillittyä järjestelmää uudistamalla. Kestävyysvajetta koskevissa arvioissa ei ole otettu huomioon vireillä olevan sote-uudistuksen vaiku-

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp

tusta. Huolimatta esitettyjen kestävyysvajearvioiden epävarmuustekijöistä talousvaliokunta kiinnittää huomiota SOTE-uudistuksen välttämättömyyteen myös kestävyysvajeen näkökulmasta.

Innovaatiopolitiikka

Edellä kuvatut kestävyysvajeeseen liittyvät huolet korostavat samalla tarvetta vahvistaa erityisesti osaamis- ja innovaatiopohjaista elinkeino- ja osaamisrakennetta. Talouden rakenteiden uudistamisessa keskeinen asema on innovaatiopolitiikalla. Talousvaliokunta ilmaisee huolensa erityisesti elinkeinoelämää uudistavan soveltavan tutkimuksen rahoituksen vähenemisestä jo useiden vuosien ajan. Tämä korostuu vientivetoisessa taloudessa, jossa keskeistä on kasvattaa viennin ja lostusarvoa.

Talousvaliokunta painottaa, että talouden kasvusta suurin osa perustuu innovaatioihin, teknologiaan ja koulutukseen eikä niinkään kiinteään pääomaan. Tästä näkökulmasta talousvaliokunta ilmaisee huolensa erityisesti Business Finlandin resurssien leikkauksesta, joka merkitsisi toimintakaudella yli 20 prosentin laskua toimintamenoihin. Suomen julkiset panostukset yritysten tutkimus- ja kehitystoimintaan suhteessa BKT:hen ovat kansainvälisessä vertailussa jo nykyisin pienet ja edelleen pienemässä.

Valtion taloudellisista riskeistä ja vastuista

Talousvaliokunta kiinnittää — viitaten aiempiin lausuntoihinsa — huomiota myös valtiontakaus-ten ja -takuiden kehitykseen. Valtiontakaus-ten ja -takuiden nimellisarvo on kaksinkertaistunut 2010-luvulla ja on nyt jo 23 prosenttia suhteessa kokonaistuotantoon. Tämän lisäksi rahoituslaitoksilla vaadittaessa maksettavien pääomavastuiden määrä on moninkertaistunut EU:n talouskriisin hoidon myötä. Talousvaliokunta yhtyy selonteon arvioon siitä, että kansainvälisesti arvioiden Suomen julkisen sektorin takausvastuut ovat korkealla tasolla. Vientitoimialojen hyvät näkymät osaltaan pitävät erityisesti Finnveran vientitakuiden ja -luottojen kysynnän korkealla tasolla, mikä korostaa riskienhallinnan merkitystä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Talousvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 16.5.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Martti Mölsä sin
varapuheenjohtaja Harri Jaskari kok
jäsen Harry Harkimo liik
jäsen Petri Honkonen kesk

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp

jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Lauri Ihalainen sd
jäsen Eero Lehti kok
jäsen Markus Lohi kesk (osittain)
jäsen Lea Mäkipää sin
jäsen Johanna Ojala-Niemelä sd
jäsen Arto Pirttilahti kesk
jäsen Hanna Sarkkinen vas
jäsen Ville Skinnari sd
jäsen Joakim Strand r
jäsen Antero Vartia vihr
varajäsen Lasse Hautala kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Lauri Tenhunen

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp
Eriävä mielipide 1

ERIÄVÄ MIELIPIIDE 1

Perustelut

Aktiivinen elinkeinopolitiikka luo edellytyksiä tuottavuuden ja työllisyyden kasvulle

Vaikka suhdannetilanne on kohentunut, pidemmän aikavälin kasvunäkymät ovat epävarmat. Heikoilla kasvuluvuilla ei yksin saada aikaan työllisyyden ripeämpää kohentumista ja julkisen talouden vankistumista. Pidemmän aikavälin työllisyyden tukemiseen tarvitaan osaamis-, innovaatio- ja vientivetoisen kasvun tukemista sekä rakenteellisia uudistuksia. Nämä toimet ovat keskeisiä työllisyysasteen nostamiseksi lähemmäksi muiden Pohjoismaiden tasoa.

Hallituksen olisi pitänyt panostaa enemmän uuden ajan kansalliseen elinkeino- ja teollisuuspolitiikkaan, jossa valtiolla on vahva rooli strategisten tavoitteiden asettamisessa ja saavuttamisessa. Lähtökohdانا pitää olla uuden kasvun luominen, osaamisohjan vahvistaminen ja viennin perustan laajentaminen sekä viennin menestyminen. Valtiovallan on osoitettava kasvun ja työllisyyden luomisessa nykyistä enemmän määrätietoisuutta ja johtajuutta. Oikeilla elinkeinopoliittisilla valinnoilla esim. energia-, meri- ja autoteollisuudessa on kyetty luomaan aitoa kansainvälistä kasvua ja menestystä, joka näkyy työllisyydessä ja verotuloissa.

Viennin hartioita tulee leventää niin teollisuuden toimialoilla kuin laajemminkin palveluviennin ja luovien liiketoimintamallien kautta. Suomi ei edelleenkään menesty suurien vientiprojektien kokonaisratkaisuiden toimittajana, koska aitoa toimintamallia ei ole olemassa. Viennin vahvistamiseksi olisi selvitettävä uuden julkisen ja yksityisen sektorin yhteisen erityistehtäväyhtiön tai muun yhteisön perustamista. Tämän yhtiön keskeinen tehtävä olisi toimia veturina ja tehdä sopimus kokonaistoimituksesta sekä näin tukea pienten ja keskisuurten kasvuhakuisten yritysten vientitoimintaa kansainvälisillä markkinoilla. Kyseinen uusi yksikkö kokoaisi projektikohtaisesti vientiyrityksiä yhteen tuovana alustana mahdollistaen näin myös laajempien hankekokonaisuuksien tarjoamisen yksittäisten tuotteiden sijasta (esim. maailman suurimman kaukolämpöjärjestelmän toimittaminen Pekingiin tai suuren vesistön puhdistusprojektin toteuttaminen). Asiakas haluaa ostaa kokonaisuuden — ei yksittäistä tuotetta tai palvelua. Yhtiö koordinoisi julkisten rahoitusinstrumenttien kokonaisuutta ja auttaisi vientiyrityksiä hyödyntämään niitä nykyistä tehokkaammin.

Osittain viennin ja työllisyyden kasvu ovat seurausta tietoisesti kasvatetusta valtiontakaustoiminnasta viime vuosina. Takauskannan voimakkaan kasvun ohella riskejä lisää se, että takaukset ovat keskittyneet muutamiin yrityksiin painottuen laivateollisuuteen ja vientiin. Takaus ja takuu myönnetään valtion puolelta maksua vastaan, ja näistä maksuista on kerätty riskipuskuria mahdollisia tappioita varten. Maksujen hallittu ja tarkoituksenmukainen korotus vähentää osaltaan valtion takaustappioriskejä.

Innovaatiopohjaa pitää vahvistaa

Suomessa tarvitaan vahvaa ja alueellisesti laajaa elinkeinoelämän kasvua ja työllisyyttä, jotta talouden lyhyen ja pitkän aikavälin haasteet kyetään kestäväällä tavalla ratkaisemaan. Suomen ta-

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp
Eriävä mielipide 1

louskasvu perustuu jatkossakin ennen kaikkea osaamiseen, korkeasti koulutettuun työvoimaan ja korkeaan jalostusasteeseen. Tutkimuksella, osaamisen kehittämisellä ja innovaatioilla on keskeinen merkitys elinkeinorakenteen uudistumisessa. Tässä suhteessa julkisen talouden suunnitelmassa hallituksen olisi pitänyt tehdä rohkeampia ratkaisuja.

Suomen T&K&I-rahoituksesta yli kaksi kolmasosaa tulee yrityksistä ja loput valtiolta. Valtion osuus on viime vuosina laskenut selvästi, ja olemme jääneet verrokkitalouksien panostuksiin nähden huomattavasti jälkeen. Osittain tästä syystä myös yritysten T&K&I-panostukset ovat supistuneet. Tekesin rahoitusta hallitus lisäsi, mutta panostusten taso on silti riittämätön. Suomi on menettänyt asemansa innovaatiotoiminnan edelläkävijänä. Leikkaukset ovat olleet vuositasolla noin 140 miljoonaa euroa. Tavoitteena pitää olla, että Suomi saavuttaa vahvan aseman innovaatiopolitiikan edistäjänä. Business Finlandin T&K&I-määrärahojen tasokorotusten pitäisi olla suurempia ja pysyviä. Määrärahoja tasokorotukseen voisi saada yritystukiudistuksesta.

Hallituksen päätös pääomittaa sekä Suomen Akatemiaa että Tekesiä 60 miljoonalla eurolla pitää pikaisesti arvioida uudelleen, koska uusien kasvumoottorihankkeiden rahoitusta ei voida tehdä suunnitellussa laajuudessa pääomituksen muodossa.

Hallitusohjelmassa on asetettu viiden prosentin tavoite innovatiivisten hankintojen osuudesta kaikista julkisista hankinnoista. Tavoite on hyvä, mutta tulevaisuudessa prosentiosuuden tulee olla suurempi ja valtion pitää myös tukea esimerkiksi hankintayksikköjä tavoitteen saavuttamisessa. Innovatiivisilla hankinnoilla meillä on mahdollisuus luoda esimerkiksi parempia sosiaali- ja terveystalouksia sekä terveellisempiä tiloja.

Pk-sektori vastaa yhä enenevässä määrin innovaatioista ja uusien työpaikkojen luomisesta Suomeen. Yhteiskunnan tulee tarjota pk-sektorin yrityksille tasapuoliset kilpailuolosuhteet sekä vakaata ja ennustettavaa kotimainen liiketoimintaympäristö, josta ponnistaa globaaleille markkinoille.

Parlamentaarisen yritystukityöryhmän tärkein anti on se, että ryhmä kykeni määrittelemään yksimielisesti yritystukien myöntämisen uudistetut kriteerit. Nämä kriteerit vastaavat myös SDP:n asettamia tavoitteita ja nämä kriteerit antavat hyvän pohjan tehdä yritystukipäätöksiä jatkossa. Yritystukia tulee suunnata nykyistä enemmän säilyttävistä tuista uudistaviin, ja niiden tulee osaltaan tukea enemmän uusia investointeja ja investointipolitiikalle asetettuja tavoitteita.

SDP olisi osaltaan ollut valmis mm.

- karsimaan listaamattomien yhtiöiden osinkoverotulojen huojennuksia asiantuntijatyöryhmän esityksen mukaisesti
- luopumaan yrittäjävähennyksestä, koska vähennys ei täytä yhdessä laadittuja keskeisiä yritystukikriteereitä ja suosii suurituloisia.

Pitkäjänteisen elinkeinopolitiikan suuntaviivat

Kansallisen elinkeino- ja teollisuuspoliittisen strategian pitää perustua ennustettavaan, kasvua tukevaan ja vakaaseen talouspolitiikkaan. Vaikeuksien keskellä on pidettävä kiinni vahvuusistamme, ja työllisyyden sekä hyvinvoinnin eteen on toimittava yhteistyössä politiikan ja talouden toimijoiden kesken.

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp
Eriävä mielipide 1

Julkisen talouden suunnitelmassa olisi pitänyt olla rohkeampia avauksia ja panostuksia tulevaisuuden kannalta tärkeille aloille. Palvelut ja matkailu sekä kierto- ja jakamistalous olisi pitänyt nostaa kärkihankkeiksi. Kierto- ja jakamistaloudesta tulisi rakentaa yksi uusi talouden sekä energia- ja ilmastopolitiikan kivijalka. Sen kasvupotentiaali globaalisti on moninkertainen biotalouteen verrattuna. Suomessa perinteinen biotalous ja puun käyttö rajoittuvat pitkälti metsäteollisuuden raaka-ainehuoltoon, energian tuotantoon ja maatalouteen. Lähtökohtana pitää olla puun jalostaminen mahdollisimman korkean jalostusarvon tuotteeksi. Suomen EU:n puheenjohtajuuskaudella kierto- ja jakamistaloudesta on tehtävä yksi keskeinen kärkihanke.

Suomalainen liikennepolitiikka on ollut liian lyhytnäköistä. Suunnitelmia tehdään vain neljän vuoden hallituskausiksi, kun esimerkiksi muissa Pohjoismaissa hankkeet katsotaan ainakin seuraavien 12 vuoden ajanjaksolle. Tavoitteena pitää olla pidemmän aikavälin suunnittelu ja Suomen tavoitteiden rohkea esiintuonti.

Suomen tulee asemoida itsensä uudelleen logistiselle maailmankartalle. Suomen maantieteellinen asema Aasian ja Euroopan välillä on osattava hyödyntää täysimääräisesti sekä kytkettävä Venäjä mukaan. Kun ennen olimme logistiikassa mertentakainen saari, tulevaisuudessa olemmekin Aasian ja Euroopan logistinen solmupiste. Suomi ei ole onnistunut saamaan eurooppalaista väylärahoitusta (TEN-T) johtuen jo siitä tosiasiaista, että Suomessa ei ole valmiita suunnitelmia, joihin hakea rahoitusta. Lisäksi liikennepolitiikka tulee Ruotsin tapaan nostaa koko valtioneuvoston tasolle — ei vain yksittäisen liikenne- ja viestintäministeriön vastuulle. Näin Suomen kanta tulee selkeästi esille ja menee läpi koko EU:n tasolla. Jäämeren rata kiinnostaa laajasti Eurooppaa ja on siksi hanke, jota pitää rohkeasti viedä eteenpäin.

Hankkeiden toteuttamiseksi tulee ottaa käyttöön perinteisen budjettirahoituksen lisäksi myös hankeyhtiö ja rahoitusyhtiömalli.

Suomen tulee rakentaa logistinen ja infrapoliittinen visio, joka lähtee Suomen uudesta asemoitumisesta maanosien solmupisteenä, kasvupolitiikasta ja työmarkkinoiden toimivuudesta sekä kotimaamme aluekehityksestä.

Arktisen alueen mahdollisuuksia pitäisi edistää huomattavasti voimakkaammin. Suomen ei tule tyytyä kommentoijan rooliin, vaan sen tulee olla aktiivinen aloitteentekijä, ja arktisessa politiikassa Pohjoisen ulottuvuuden nostaminen uudestaan tärkeään rooliin olisi toimiva osa aloitteellista Eurooppa-politiikkaa. Toimiva pohjoinen infrastruktuuri parantaa elinkeinoelämän kilpailukykyä sekä edistää kansainvälistymistä.

Talouden kasvu ja työllisyyden vähittäinen kohentuminen ovat jakautuneet varsin epätasaisesti maakuntien kesken, ja vaarana on, että eri alueiden väliset erot työllisyydessä tulevat jyrkkeneämään entisestään.

Keskeisenä lähtökohtana pitää olla negatiivisen rakennemuutoksen kääntäminen positiiviseksi mahdollisuudeksi. Tarvitaan positiivista alueellista ja ammatillista liikkuvuutta sekä perheiden elämäntilanteiden parempaa huomioimista.

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp Eriävä mielipide 1

Työvoiman liikkuvuutta voidaan myös edistää liikenne- ja rakentamalla kohtuuhintaisia asuntoja pääkaupunkiseudulle ja muihin kasvukeskuksiin. Tarvitaan mittavia panostuksia ammatilliseen peruskoulutukseen sekä uudelleen- ja muuntokoulutukseen ja yritysten ja työnantajien parempaa sitoutumista ja tukea mm. asunnon saannissa ja työpendelöinnin tukemisessa.

Pula osaavasta työvoimasta ja korkea työttömyys ovat yhtäaikaista haaste purettavaksi. Haaste tulee olemaan kasvava myös siksi, että väestönkasvu pääosin keskittyy kaupunkeihin ja maakunnallisiin keskuksiin.

Eri maakunnissa — uusien maakuntahallintojen myötä — tarvitaan kuntarajat ylittäviä elinkeino-, investointi- ja koulutuspoliittisia tavoitteita. Jokaisen maakunnan on laadittava ja sitouduttava yhteisesti hyväksytyyn rakennemuutosohjelmaan.

Tulevaisuudessa elinkeinopolitiikan kannalta tärkeää rahapolitiikkaa harjoitetaan koko euroalueen näkökulmasta, ja se ei ole aina täysin sopivaa yksittäisille jäsenmaille. Näissä tilanteissa kansallisen finanssipolitiikan merkitys suhdannevaihtelujen tasaajana korostuu. Suomen pitää varautua suhdanteiden vaihteluun ja tulevaan EMUun jatkossa entistä huolellisemmin. Hallituksenkin olisi pitänyt olla aloitteellisempi sosiaalisemman Euroopan rakentamiseksi.

Tiivistys tavoitteista:

- Suomen talouskasvu perustuu jatkossakin ennen kaikkea osaamiseen, korkeasti koulutettuun työvoimaan ja korkeaan jalostusasteeseen. Tutkimuksella, osaamisen kehittämällä ja innovaatioilla on keskeinen merkitys elinkeinorakenteen uudistumisessa.
- Tukijärjestelmän tulee painottaa tutkimus- ja kehitystoimintaa sekä pk-sektorin ja vientiteollisuuden toimintaedellytyksiä.
- Julkisen talouden suunnitelmassa pitää ottaa rohkeita avauksia ja panostuksia tulevaisuuden kannalta tärkeille aloille. Palvelut ja matkailu sekä kierto- ja jakamistalous pitää nostaa kärkihankkeiksi. Kierto- ja jakamistaloudesta tulee rakentaa yksi uusi talouden sekä energia- ja ilmastopolitiikan kivijalka.
- Arktisen alueen mahdollisuuksia pitää edistää huomattavasti voimakkaammin.
- Alueiden omia vahvuuksia kehittämällä ja koulutusta tukemalla sekä julkisen ja yksityisen rahan yhteistyöllä voidaan vaikuttaa huomattavasti nykyistä tehokkaammin koko maan positiiviseen talouskehitykseen.
- Hallitusohjelmassa on asetettu viiden prosentin tavoite innovatiivisten hankintojen osuudesta kaikista julkisista hankinnoista. Tavoite on hyvä, mutta tulevaisuudessa prosenttiosuuden tulee olla suurempi ja valtion pitää myös tukea esimerkiksi hankintayksikköjä tavoitteen saavuttamisessa.
- Suomi tarvitsee pitkäjänteisen infrapoliittisen ohjelman, jolla voidaan edistää myös elinkeinopoliittisia tavoitteita.
- EMUn vaikutuksia kansalliseen talous-, finanssi- ja työmarkkinapolitiikkaan on arvioitava entistä huolellisemmin. Suomi tarvitsee kansallisen ennakoivan valmiussuunnitelman EMUn maailmassa pärjäämisessä.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

**Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp
Eriävä mielipide 1**

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon mietinnössään.

Helsingissä 16.5.2018

Lauri Ihalainen sd
Laura Huhtasaari ps
Johanna Ojala-Niemelä sd
Ville Skinnari sd
Joakim Strand r

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp
Eriävä mielipide 2

ERIÄVÄ MIELIPIIDE 2

Perustelut

Ennakoitua nopeamman talouskasvun seurauksena myös julkisen talouden tila on parantunut. Talouden kasvua tukevat sekä kotimainen kysyntä että ulkomaankauppa, jota maailmantalouden korkeasuhdanne ja euroalueen kasvu on piristänyt. Kotitalouksien kulutuskysynnän kasvu hidastuu lähivuosina, mutta perustuu toivottavasti jatkossa enemmän työllisyyden lisääntymiseen kuin velkaantumiseen. Pitkään Suomen taloutta kannatteli paljolti lainavetoinen yksityinen kulutuskysyntä, kun vienti, investoinnit ja julkinen kysyntä kaikki pienenevät samaan aikaan. Yksityisen velkaantuminen onkin nyt huolestuttavan suurta.

Yksityiset investoinnit nousevat VM:n tuoreimmassa arvioissa 20 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen, mikä on lähellä talouskriisiä edeltänyttä tasoa. Investoinnit ovat myös aiempaa laaja-alaisempia. Ympäristökuormittavuutta pienentävien ja tuottavuutta parantavien rakennemuutosten nopeuttamiseksi investointiasteen olisi toivottavaa kasvaa jatkossakin ja suuntautua erityisesti korkean tuottavuuden aloille ja vihreää rakennemuutosta tukeviin kohteisiin. Julkisten investointien supistaminen talouskriisin oloissa oli historiallinen virhe. Matalasuhdanne olisi ollut juuri oikea aika käynnistää kestävä rakennemuutosta edistäviä julkisia investointeja strategisen ja missio-orientoituneen elinkeinopolitiikan osana, mutta vielä ei ole liian myöhäistä paikata tilannetta. Valitettavasti hallituksen julkisen talouden suunnitelma ei tuo tähän mitään uutta.

Myös työllisyystilanne on vihdoin parantunut. Työttömyysaste tosin pienenee selvästi hitaammin kuin työllisyysaste nousee. Talous- ja työllisyystilanteen paraneminen johtuu paljolti maailmantalouden suhdanteista ja poikkeuksellisesta rahapolitiikasta, mutta se myös osoittaa, ettei Suomella ole ollut sellaisia poikkeuksellisen vakavia rakenteellisia ongelmia, joiden nojalla Sipilän hallitus on oikeuttanut miljardileikkauksensa ja työelämän pelisääntöjen heikennykset mukaan lukien palkansaajia kurittavan ja julkistaloutta rasittavan niin sanotun kilpailukykysovimuksen.

Eri mittarien mukaan finanssipolitiikan voi arvioida kevenevän vuonna 2018. Vuonna 2019 finanssipolitiikan mitoitus näyttäisi ilman uusia päätöksiä pysyvän kutakuinkin ennallaan. Talouden suhdannetilanteen ja tulevien menopaineiden valossa lähivuosien finanssipolitiikan ei tule olla ekspanssiivista. Missään nimessä hallituksen ei pidä jatkaa julkistalouden rahoitusasemaa heikentäviä, kokonaistaloudellisesti tehottomia ja yhteiskunnallista eriarvoisuutta kasvattavia verokevennyksiään. Päinvastoin niitä olisi nyt syytä perua. Tämän vastapainona perusturvan, koulutuksen ja terveydenhuollon kaltaisten keskeisten hyvinvointivaltio toimintojen rahoitusta tulisi korottaa. Nyt olisi myös oikea aika remontoida esimerkiksi yritystukijärjestelmä, tutkimus- ja kehitysrahoitus sekä perhevapaat. Näiden kaikkien osalta julkisen talouden suunnitelma ja hallituksen kehysriihen tulokset ovat pettymyksiä.

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp
Eriävä mielipide 2

Sote-uudistus on merkittävä taloudellinen riski

Yksi julkisen talouden suunnitelman keskeinen heikkous on, ettei siinä ole huomioitu lainkaan sote- ja maakuntauudistuksen vaikutusta. Sinänsä välttämättömälle sote-uudistukselle alun perin asetetut tavoitteet eivät asiantuntija-arvioiden mukaan toteudu hallituksen tekemien virheellisten valintojen vuoksi. Uudistuksella tavoitellaan sosiaali- ja terveystieteiden päämäärien lisäksi merkittävää kustannuskasvun hillintää. Asiantuntija-arviot eivät tue ajatusta siitä, että valitulla rakenteella kustannuskasvun hillintää voitaisiin saavuttaa. Päinvastoin on olemassa suuri vaara, että sote-menot kasvavat selvästi tavoitetasoa nopeammin varsinkin alkuvaiheessa.

Siirtymävaiheen kustannusten lisäksi merkittävä kustannusriski liittyy erityisesti niin sanottuun valinnanvapausmalliin, joka hajottaa palveluiden integraation ja on omiaan tuottamaan valtavia lisäkustannuksia ilman vastaavia kansanterveydellisiä hyötyjä. Pyynnöistä huolimatta valtioneuvosto ei ole toimittanut eduskunnan käyttöön realistisia ja yksityiskohtaisia kustannusarvioita ja selvitystä niistä mekanismeista, joilla tavoiteltu kustannuskasvun taitto voitaisiin esitetyillä keinoilla saavuttaa.

Vastuuton ja kallis sote-malli siis uhkaa romuttaa julkisen talouden tasapainottamistavoitteet. Lisäksi se saattaa johtaa merkittäviin palveluiden leikkauksiin tai verojen ja asiakasmaksujen korotuksiin. Sote-uudistus olisi tehtävissä kustannustehokkaammin ja vastuullisemmin luopumalla ns. valinnanvapaudesta, johon suurin osa kustannusriskeistä liittyy.

Järkevämpää työllisyyspolitiikkaa

Hallituksen tavoite 72 prosentin työllisyysasteesta toteutunee ja voi myös ylittyä. Helmikuussa kausitasoitettu työllisyysasteen trendi oli 71,1 prosenttia. Samoin hallitusohjelman tavoite 110 000 uudesta työllisestä voi olla saavutettavissa. Työllisten määrä on kasvanut hallituskauden alusta 90 000:lla.

Työllisyystilanteen paraneminen on ennen kaikkea seurausta suhdannetilanteesta: kokonaiskysynnän ja viennin kasvun myötä työpaikkoja on ollut enemmän tarjolla. Luvuissa on myös mukana paljon erilaisiin "aktivointitoimiin" ohjattuja, osatyöllistyneitä ja tilastointikäytännöistä johtuvaa lisäystä. Työttömyys on vähentynyt hitaammin kuin mitä työllisyys on kasvanut. Monien ihmisten työllistyminen edellyttäisikin suurempia muutoksia työpolitiikkaan kuin mihin hallitus on ollut valmis.

Toisaalta myös osaavan työvoiman puute voi luoda merkittävän pullonkaulan: alueellista, alakohtaista ja yritys kohtaista työvoimapulaa on jo havaittavissa. Samaan aikaan Suomessa on kuitenkin edelleen paljon työttömiä, ja tuhansia nuoria syrjäytetään työmarkkinoilta vuosittain. Tämän kohtaanto-ongelman ratkaisemiseksi tarvitaan nykyistä enemmän panostuksia aikuisten uudelleen- ja täydennyskoulutukseen sekä kuntoutukseen ja tukityöllistämiseen. Ammatillisen aikuiskoulutuksen alueelliset resurssit ovat kuitenkin vähentyneet, kun osa määrärahoista on siirretty työ- ja elinkeinoministeriöstä opetusministeriöön.

Keuhysriihen yksittäiset myönteiset päätökset eivät muuta miksikään sitä tosiasiaa, että hallituksen suuri linja on työlainsäädännön heikentäminen sekä työttömien kurittaminen. Hallituksen

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp Eriävä mielipide 2

pyrkimys tukea työllisyyttä lisäämällä työelämän epävarmuutta ei ole tehokasta eikä perusteltua. Lisäksi kehysriihessä ilmoitettu lisärahoitus (1 1,2 miljoonaa euroa) joudutaan kohdentamaan niin sanotun aktiivimallin toimeenpanoon.

Aktiivimalli pienentää jo valmiiksi heikossa asemassa olevien ihmisten perusturvaa. Kelan mukaan useamman kuin joka toisen Kelan maksamien työttömyysturvaetuuksien saajan perusturvaa supistetaan noin 30 eurolla. Aktiivimalli pahentaa entisestään byrokratiaa ja rankaisee monia työnhakijoita heidän aktiivisuudestaan huolimatta. Vasemmistoliiton mielestä aktiivimalli tulisi-kin perua. Hallituksen suunnittelemat henkilöperusteisten irtisanomisten helpottaminen pienissä yrityksissä ja alle 30-vuotiaiden työsuhteiden perusteeton määräaikaistaminen ovat molemmat heikosti perusteltuja. Jälkimmäinen on ongelmallinen myös yhdenvertaisuusnäkökulmasta. Nä-
mäkin esitykset tulisi perua.

Työttömiä kurittavien sekä byrokratiaa ja toimeentulokiriippuvuutta kasvattavien toimenpiteiden tilalle tarvitaan aktiivista työvoimapolitiikkaa. JTS:n perusteella hallitus ei kuitenkaan ole valmis kehittämään toimivia ja asiakkaiden tarpeista lähteviä palveluita, vaikka siihen olisi ole-
massa resurssjakin. Esimerkiksi julkisiin työvoima- ja yrityspalveluihin budjetoituja määrärahoja on jäänyt hallituskaudella toistuvasti käyttämättä, minkä johdosta JTS:ssä toteutetaan 50 miljoonan euron kertaluonteinen vähennys siirtävistä määrärahoista. Huomattavaa on, että hallitus on omilla toimenpiteillään vaikeuttanut työllisyysmäärärahojen käyttöä esimerkiksi asettamalla kolmannen sektorin palkkatukityöllistämiseksi keinotekoisesti maksimikiintiön. Poistamalla kiintiö ja budjetoimalla lisää rahaa korkeimpaan palkkatukeen pitkäaikaistyöttömien työllistymismahdollisuuksia voitaisiin parantaa olennaisesti. Sen sijaan hallituksen toteuttama yksityisen sektorin palkkatukirahoituksen uudistus ei ole lisännyt palkkatuen volyymia.

Hallituksen päättämä TE-toimistojen henkilöstöresurssien lisääminen on sinänsä oikeasuuntainen toimi, mutta riittämätön. Riittävät resurssit ovat välttämätön edellytys sille, että työttömät saavat tarvitsemaansa henkilökohtaista palvelua.

Vasemmistoliiton mielestä työvoimapolitiittisista karensseista on luovuttava. Työttömän tulisi olla oikeutettu työttömyysturvaan, kun hän täyttää sen ehdot. Kun ehdot eivät täyty, tuki katkaistaan siihen saakka, kunnes ne jälleen täyttyvät. Mahdollisen selvittelyn ajalta henkilölle on maksettava vähintään toimeentulotuen suuruista perusturvaa, jotta kenenkään toimeentulo ei katkea kokonaan. Näin saadaan purettua keskeinen työn vastaanottamista vaikeuttava byrokratialoukku.

Tarvitsisimme myös ennakkopäätösjärjestelmän, jonka kautta työttömät voisivat saada sitovan etukäteispäätöksen siitä, kuinka esimerkiksi osittainen työskentely vaikuttaisi heidän työttömyyspäivärahaansa ja muihin etuuksiin. Se antaisi enemmän varmuutta niille työnhakijoille, joilla on mahdollisuus tehdä keikkatöitä. Vaihtoehtoisesti tulisi luoda järjestelmä, jossa osittaisen työskentelyn vaikutus etuuksiin huomioitaisiin seuraavan kuukauden etuuksissa, ja näin estettäisiin etuuksien myönnön kangertelu ja katkeaminen.

Työn murrokseen vastaaminen edellyttäisi myös esimerkiksi sitä, että omaehtoisesta opiskelusta tehdään jokaisen työttömän työnhakijan subjektiivinen oikeus harkinnanvaraisuuden sijaan.

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp
Eriävä mielipide 2

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi olisi välttämätöntä jatkaa oppivelvollisuutta toiselle asteelle ja tehdä toisesta asteesta maksuton. Joillain aloilla ja alueilla osaajia ei yksinkertaisesti löydy Suomesta, joten ulkomaalaisen työvoiman palkkausta tulisi helpottaa ja sujuvoittaa.

Panostetaan osaamiseen

Suomen on valittava, haluammeko jatkossa kuulua edullisella palkkatasolla kilpaileviin matalan elintason maihin vaiko osaamisella menestyviin vauraisiin talouksiin. Menestyäksemme myös tulevaisuudessa meidän on uskallettava investoida merkittävästi nykyistä enemmän tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan (TKI).

Julkisten TKI-panostusten mittava lisääminen oli keskeistä Suomen talousmallin uudistamisen strategialle 1990-luvun laman jälkeen. Eurokriisin sekä Nokian ja ICT-klusterin ongelmien myötä hallitukset ovat kuitenkin irtisanoutuneet laadulla ja innovaatioilla kilpailun strategian toteuttamisesta. Juha Sipilän hallituksen leikkauslinja on ulotettu myös innovaatiopolitiikkaan. Julkisen talouden suunnitelma jatkaa tätä yleistrendiä yksittäisistä valonpilkahduksista ja lisäpanostuksista huolimatta. Esimerkiksi Business Finlandin kautta tehty panostus Suomen elinkeinoelämän uudistumiseen ja kansainväliseen kasvuun on JTS:n mukaan kehyskaudella jäämässä leikatulle tasolle.

Tällä hetkellä TKI-menojen taso on Suomessa vain 2,8 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteen. Vuonna 2009 osuus oli prosenttiyksikön korkeampi. Keskeisiin verrokkimaihin suhteutettuna Suomen TKI-investointien kehityskäyrä onkin ollut hyvin epäsuotuisa.

Julkinen TKI-rahoitus on tänä vuonna arviolta 0,8 prosenttia suhteessa bkt:hen ja noin 3,5 prosenttia valtion menoista. Tätä osuutta tulisi tuntuvasti kasvattaa, ainakin yli prosenttiin bkt:sta. Hallituksen tulisi myös kannustaa yrityksiä panostamaan omaan tutkimus- ja kehittämistoimintaansa. Viime vuosina nähty julkisten innovaatiokannusteiden raju lasku samanaikaisesti yritysten omien tutkimus- ja innovaatioinvestointien hiipumisen kanssa on Suomelle erittäin vaarallinen yhdistelmä. Tavoitteeksi tulisi ottaa, että yksityisen ja julkisen TKI-rahoituksen osuus olisi maailman huipputasoa.

Tämä hallituskausi on tutkimusrahoituksen osalta tarkoittanut myös korkeakoulujen perusrahoituksen vähentymistä. Vasemmiston tavoitteena on korkeakoulujen perusrahoituksen kasvattaminen ja rahoitusmallien kehittäminen tieteen autonomiaa vahvistavaan suuntaan. Vahva perusrahoitus on edellytys pitkäjänteiselle perustutkimukselle ja TKI-toiminnalle.

Yritystuet on uudistettava

Samaan aikaan kun tehokkaita ja uutta luovia tutkimus- ja innovaatiopanoksia on leikattu, on ympäristölle haitallisia ja kokonaistaloudellisesti vähemmän tehokkaita yritystukia hallituskaudella lisätty. Pelkästään teollisuuden energiaturvien suuruus on satojamiljoonia euroja vuodessa.

Hallituksen ja sen asettaman parlamentaarisen työryhmän kyvyttömyys uudistaa yritystukia on erittäin valitettavaa.

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp
Eriävä mielipide 2

Vasemmistoliiton tavoitteena on yritystukien rakenteellinen uudistaminen siten, että ne nykyistä paremmin tukisivat talouden ekologista rakennemuutosta ja uuden työn syntymistä. Meidän tulisi karsia sellaisia ympäristölle haitallisia ja taloudellisesti tehottomia tukia, joille ei ole kestäviä yhteiskunnallisia perusteita. Osa näin saaduista säästöistä voitaisiin kohdentaa tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoitukseen. Näin voitaisiin panostaa esimerkiksi kiertotalouteen, resurssi- ja energiatehokkuuteen sekä yleisesti tuottavuutta ja jalostusarvoa parantaviin hankkeisiin.

Vasemmistoliitto pitää yritystukiremontin tavoiteltavana mittakaavana noin 500:aa miljoonaa euroa. Tässä uudistuspaketissa mukana olisivat esimerkiksi päästökaupan epäsuorien kustannusten kompensatiotuesta luopuminen, energiaintensiivisen teollisuuden ja maatalouden energiaveropalautuksien kohtuullistaminen sekä kaivosten sähköverokannan, turveverotuksen sekä kivihiilen verotason nosto yhdistetyssä sähkön- ja lämmöntuotannossa.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta huomioi nämä näkökulmat mietinnössään.

Helsingissä 16.5.2018

Hanna Sarkkinen vas

Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp
Eriävä mielipide 3

ERIÄVÄ MIELIPIIDE 3

Perustelut

Elämme tällä hetkellä noususuhdannetta. Julkinen talous on kuitenkin edelleen epätasapainossa, ja nyt olisi se hetki, jolloin tarvittavat uudistukset tulisi tehdä.

Vihreä eduskuntaryhmä yhtyy hallituksen julkisen talouden suunnitelmassa ja talousvaliokunnan lausunnossa todettuun tilannekuvaan, että aiempiin arvioihin nähden selvästi nopeampikaan kasvu ei riitä poistamaan julkisen talouden kestävyysvajetta toistaiseksi päätettyjen politiikkatoimien perusteella.

Valittu politiikka on tulevien sukupolvien kannalta ongelmallista. Leikkaukset koulutuksesta eri tasoilla heikentävät mahdollisuuksia pärjätä tulevaisuuden työelämässä. Perhevapaiden uudistuksen lykkääntyminen pitää nuoria naisia pois työelämästä. Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistus uhkaa tavoitettaan vastaan lisätä kustannuksia, jotka myös koituvat tulevien sukupolvien maksettaviksi.

Leikkauksia ei tule tehdä enää yhteiskunnan heikoimmilta. Sen sijaan tehottomia ja ympäristölle haitallisia yritystukia, joita maksamme noin neljä miljardia euroa vuosittain, olisi viimein tullut leikata. Näin ei kuitenkaan tehty, vaikka työ- ja elinkeinoministeriön mukaan vain kymmenesosa tuistamme on taloutta uudistavia eli sellaisia, jotka tukevat kilpailukykyämme pitkällä aikavälillä.

Fossiilisen energian tukien jatkaminen koituu tulevien sukupolvien maksettavaksi paitsi julkisen velan myös ympäristövelan muodossa. Nyt olisi ollut aika leikata ympäristölle haitallisista tuista ja suunnata osa niistä uudelleen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimiin sekä ilmastonmuutoksen torjumiseen. Vihreä eduskuntaryhmä yhtyy talousvaliokunnan esittämään huoleen siitä, että Suomen julkiset panostukset yritysten tutkimus- ja kehitystoimintaan suhteessa BKT:hen ovat kansainvälisessä vertailussa jo nykyisin pienet ja edelleen pienemässä.

Tarvitsemme kiireellisesti rakenteellisia uudistuksia sosiaaliturvaan, verotukseen ja työmarkkinoihin. Nämä uhkaavat kuitenkin jäädä kaikki tulevien hallitusten tehtäväksi. Kestävyysvajeen selättämisessä avainasemassa on työllisyysasteen nosto, jonka kautta valtion verotulot kasvavat ja työttömyysmenot pienenevät. Hallituksen tavoite 72 %:n työllisyysasteesta todennäköisesti saavutetaan, mutta meillä on senkin jälkeen matkaa muiden Pohjoismaiden tasolle. Pienituloisten verotusta tulisi keventää, jotta työllistyminen olisi kannattavampaa. Tulonsiirtojen ja palkkatai yritystulojen yhdistämisen tulisi olla nykyistä helpompaa. Hyvinvointivaltiota voidaan ylläpitää vain, jos riittävän suuri osa työkäisistä ja -kykyisistä käy töissä.

Globalissa markkinataloudessa yhteiskunnan ja työnteon muutos on tavattoman nopeaa. Samalla ikärakenteen muutos luo valtavan paineen julkiselle taloudelle.

Kansainvälinen noususuhdanne ja euroalueen elvyttämistoimet olisivat antaneet hyvän pohjan uudistuksille.

**Valiokunnan lausunto TaVL 19/2018 vp
Eriävä mielipide 3**

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 16.5.2018

Antero Vartia vihr